

KIRŞEHİR YÖRESİ EL ÖRGÜSÜ ÇORAPLARI: GÜNÜMÜZ ÖRNEKLERİ¹

KIRŞEHİR REGION HAND-KNITTED SOCK: SAMPLES TODAY

Hande KILIÇARSLAN*, Filiz N. ÖLMEZ**, Sema ETİKAN***

Geliş Tarihi: 01.08.2018
(Received)

Kabul Tarihi: 02.04.2019
(Accepted)

ÖZ: Tarihi M.Ö. 8. yy kadar dayanan çorap örücülüğünün geleneksel el sanatları içerisinde önemli bir yeri bulunmaktadır. El örgüsü çoraplar yöresel giyimin en önemli öğelerinden biridir. Bir giysi olarak çorap insanları dış etkenlerden korumak, giyim unsurlarını tamamlamak ve süslemek amacıyla kullanılmaktadır. Çorap örücülüğü Anadolu’da yaygın el sanatlarından biridir. Örülen çoraplar yöreden yöreye farklılıklar göstermekte, üzerindeki motifleri, örgü tekniği, kullanım amacı, renk ve desen özellikleri ile o yörenin kültürel yapısını içerisinde barındırmaktadır. Ayrıca, halk kültüründe evlenme adetlerinde çeyiz olarak yer alan çorap, Kırşehir iline bağlı bazı yerleşim yerlerinde halen örülerek, giyilerek, hediye edilerek varlığını sürdürmektedir. Kırşehir’de günümüzde geleneksel yöntemlerle örülen çoraplar araştırma kapsamında incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı Kırşehir yöresinde köklü bir geçmişi olan el örgüsü çorapların günümüzdeki durumunu belirlemektir. Bu amaçla örücülükle uğraşan yerleşimlerde bu işi yaptığı bilinen kişilerin çorap örnekleri derlenmiştir. Yörede karşılaşılan çoraplardan on örnek incelenmiştir. Konuyla ilgili literatür bilgileri, örneklerin fotoğrafları, karşılıklı görüşme yöntemiyle elde edilen veriler çalışmanın materyalini oluşturmuştur. Alan araştırması kapsamında tespit edilen örnekler üzerinden yapılan incelemede, kullanılan malzeme, teknik, renk, motif, form ve biçimsel özellikler belirlenmiş ve fotoğraflarla belgelenmiştir. İncelenen örneklerin yün gereç, beş şişten oluşan araç, çeşitli örgü modelleri, düz, ters, lastik örgü gibi örme teknikleri ile örüldüğü belirlenmiştir. Çoraplar çeyizlerde bulunmakta, günlük yaşamda giyilmekte ve çok süslü örnekleri dekoratif eşya veya hediyelik eşya olarak kullanılmaktadır. Yörede çorap örücülüğünün azaldığı, yok olmaya başladığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel, Halk Kültürü, Çorap, Kırşehir

ABSTRACT: History BC Sock knitting dates back to the 8th century has an important place in traditional handicrafts. Hand-knitted socks are one of the most important elements of local clothing. As a garment, socks are used to protect people from external influences,

¹ Bu çalışma, III. Uluslararası Akdeniz’de Güzel Sanatlar Sempozyumu ve Kültür Sanat Çalıştayı’nda sunulan “Kırşehir İline Bağlı Bazı Yerleşim Yerlerinde Bulunan El Örgüsü Çorap Örnekleri” adlı bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

* Doç., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, handearsan@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9332-4730.

** ** Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, filnurol@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2764-4514.

*** Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, etikansema@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5347-200X.

to complement and decorate clothing. Sock knitting is one of the common handicrafts in Anatolia. Knitted socks show differences from region to region and include the motifs, knitting technique, purpose of use, color and pattern characteristics and cultural structure of that region. In addition, socks which take place as a dowry in the marriages of folk culture still exist in some settlements of Kırşehir province by being knitted, worn and gifted. The socks which are knitted with traditional methods in Kırşehir are examined in the scope of the research. The aim of this study is to determine the current situation of hand knitted socks with a long history in the Kırşehir region. For this purpose, socks samples of people who are known to do this work in the settlements where knitting work was compiled. Ten samples of socks encountered in the region were examined. The literature information about the subject, the photographs of the samples and the data obtained through the interview method were the material of the study. The material, technique, color, motif, form and formal characteristics were determined and documented with photographs in the examination conducted on the samples determined within the scope of the field research. It was determined that the samples were knitted with knitting techniques such as wool tools, five-knot tool, various knitting models, flat, reverse and rubber knitting. Socks are found in dowry, worn in daily life and very ornamented examples are used as decorative goods or souvenirs. It was observed that socks knitting decreased and began to disappear in the region.

Key Words: Traditional, Folk Culture, Socks, Kırşehir

1.GİRİŞ

Asıl işi çiftçilik olan, geçimini tarımdan sağlayan insanların boş zamanlarını değerlendirmeleri, elde ettikleri hammaddeleri ürüne dönüştürmeleri ve bu ürünlerden bir gelir elde etmeleri köy el sanatları olarak tanımlanmaktadır. Hayatının çoğunu tarlada geçiren köy insanı hayvanlarından elde ettiği hammaddeyi bir ürüne dönüştürerek hem kendi ihtiyacını karşılamış, hem de belli bir bedel karşılığı satarak maddi kazanca dönüştürmüştür. Arlı (1990)'ya göre el sanatları hammadde olarak 7 grup altında toplanmıştır. Bu gruplar; hammadde olarak lif, ağaç, taş, toprak, maden, deri ve hayvansal atıklar ile ince dallar, saplar ve ağaç şeritleri işleyen el sanatlarıdır. Hammadde olarak lif işleyen el sanatları ile pamuk, keten, kenevir, yün, tiftik, keçi kılı, ipek gibi doğal liflerden yararlanılarak birçok kullanım eşyası üretilmektedir. Bu amaçla keçe, mekikli ve kirkitli dokuma, kolan dokuma, oya, işleme ve örgü gibi ayrı teknikler kullanılmaktadır. Bere, hırka, eldiven gibi günlük kullanım eşyaları örgü tekniği ile üretilmekte, Anadolu'nun geleneksel çorap örücülüğü de bu grupta yer almaktadır (Akpınarlı 1997: 157, Arlı 1990: 2,18, Özbel 1976: 3).

Çevresel faktörler, gelenek, görenekler, töreler, toplumsal değer yargıları ve yaşam biçimi gibi kavramlar giyim kuşamı biçimlendiren kültürel öğeler olmuştur. Zaman içerisinde giyim sadece örtünmek ve korunmak amacından çıkıp, kültürel açıdan kimlik kazanmaya başlamıştır. Üretiminde kullanılan malzeme ve teknik

yöresel ve kültürel açıdan farklılar göstermiştir. Günlük ve özel günlerde giyilen giyim kuşam olarak da ayrılmıştır. Geleneksel giyim kuşam öğelerinden biri olan çorap da koruma amaçlı ortaya çıkmasına karşın, gelişim sürecinde kültürel bir olguya dönüşmüştür (Artun 2011: 383).

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte örgü, *tığ, şiş veya özel makineyle ilmeklerin yan yana getirilmesiyle örülerek yapılmış şey*; çorap ise, *pamuk, yün gibi gereçlerle örülen, ayağa giyilen giyecek*, olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>). Ayrıca örgü; elde kullanılan şiş, tığ gibi basit aletlerle ya tek ipliğin kendi üzerinde bükülüp, kıvrılarak çeşitli ilmeklerle tutturulması ya da düğümlendirilmesidir (Akt Barışta 1998: 141). Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğünde ise çorap; *el örgüsü veya makine örgüsü olan ayağa giyilen örme şey* olarak tanımlanmaktadır (Koçu 1967: 78).

Çeşitli renk ve motiflerle süslenen çoraplar genellikle yün ve tiftikten örülmektedir (Artun 2011:390, Edt: Oğuz 2008: 147). Daha çok kırsal bölgelerde veya soğuk ortamlarda giyilen el örgüsü çoraplar; iki ya da beş şişle örülmekte, renk, motif, desen ve iplik olarak her yöreye göre farklılık göstermektedir. Ayrıca kişinin statüsüne göre çorap örülmektedir. Örneğin genç kız, yeni gelin ve damadın çorapları diğer çoraplara göre daha süslemeli olmaktadır. Orta yaş grubunun çorap süslemesi çok sadedir ya da tek renktir (Edt: Oğuz 2008: 147).

Anadolu'da çorapları sadece kadınlar örmez, bazı yörelerde erkeklerin de çorap ördüğü bilinmektedir. Örneğin Bursa'nın Karacabey ilçesine bağlı Yenikaraağaç köyünde, atalarından öğrendikleri geleneği yıllardır yaşatan köyün erkekleri beş şişle çorap örücülüğü yapmaktadır. Ülkemizde her yörenin motif, renk ve malzeme bakımından kendine özgü çorapları bulunmaktadır. Düz renk çoraplarda motif, örgü teknikleriyle meydana gelmektedir. Bu tip çoraplarda farklı örgü teknikleriyle çorap kenarında ve düzeyinde serpm motifler oluşturulmaktadır. Serpm motifler yöresel olarak; bademli, abanî, muşaba, çengel, baklava, tarak gibi isimler almaktadır (Güler vd., 2010: 56,63, Oğuz 2004: 538-539). El örgüsü çoraplarda yer alan bu motifler nazara karşı koruyucu olması, hamile kadının doğumunun kolay geçmesi ve hastalıkların iyileşmesi gibi dilek ve inanışların gerçekleşmesi amacıyla da kullanılmaktadır. Ayrıca sahip olduğu kültürün ve toplumun özelliklerini, kişilerin sosyal statülerini ayırt etmeyi, yani sosyal ve medeni durumları da anlatmaktadırlar (Doğruol 1995: 20, Özbek 1976: 3).

Çoraplar; Ak, kara, alaca, kınalı, tüylü ve nakışlı olmak üzere renk, motif ve malzeme özellikleri bakımından 6 gruba ayrılmaktadır (Özbek 1976: 3). Ayrıca çoraplar giyildikleri yere göre de kısa konçlu, uzun konçlu, ajurlu, düz renkli, bagetli-desenli, dağcı çorabı, futbolcu çorabı ve hasta varis çorabı olarak da sınıflandırılmaktadır (Koçu 1967: 79).

Anadolu giyim kültüründe önemli bir yeri olan çoraplar ve çorap örücülüğü, Kırşehir ili ve çevresinde de geçmişten günümüze yaşayan bir el sanatıdır. Coğrafi koşulların kırsal ve özellikle de kış aylarında hava şartlarının sert ve soğuk olması, yöresel giyimde el örgüsü yün çorap kültürünün yerleşmesine neden olmuştur.

Kırşehir; İç Anadolu Bölgesi'nin 13 ilinden biridir. Orta Kızılırmak çevresindedir. Ankara, Kırıkkale, Nevşehir, Aksaray en yakın komşu illerdir. 12. ve 15. yy Anadolu'nun kültür ve sanat merkezi olan şehir, Ahilik kültürünün de temel merkezi olmuştur (Anonim 2006:9,11, Seçilmiş ve Atılğan thrs:13).

Bu araştırmada Kırşehir merkez ve ilçelerinde bulunan el örgüsü çoraplar renk, motif, desen ve malzeme bakımından incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı günümüzde yörede kullanıldığı gözlemlenen el örgüsü çorapların yöresel özelliklerini tespit etmek, literatür açısından belgelenmesini sağlamak ve bazı teknik özelliklerini belirlemektir.

Bu amaçla araştırma kapsamına 10 adet farklı çorap örneği incelenmiştir. Konu ile ilgili literatür bilgisi taranmıştır. Bunun yanı sıra alan araştırması yapılarak kaynak kişilerle karşılıklı görüşme yöntemi ile bilgiler alınarak, yöreye ait çorap örnekleri fotoğraflanmış ve çorap üzerinde yer alan motif bilgileri elde edilmiştir. Uygun olan çorap örneklerinin çizimi yapılmıştır.

2. KIRŞEHİR'DE BULUNAN EL ÖRGÜSÜ ÇORAPLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Giyim elemanlarından biri olan çoraplar; Kırşehir ve çevresinde geçmişten günümüze değin örülmüştür. Kışın sert iklim koşulları nedeniyle ve geleneksel çeyiz kültürünün devamlılığı için günümüzde yapılmaya devam etmektedir. Yörede çorap örücülüğünde beş şiş ve yörenin coğrafi konumu, sert iklim koşulları nedeniyle esas gereç olarak yün malzeme tercih edilmektedir. Çorap örücülüğünde yörede düz, ters ve lastik örgü teknikleri kullanılmaktadır. Yörede düz örgü tekniği "hasır örgü" olarak tanımlanmaktadır. Lastik, gövde (konç), topuk, ayak-taban ve burun olmak üzere çorabı oluşturan kısımlar beş bölümde incelenmektedir. Kırşehir çorap örnekleri renk ve desen özelliklerine göre sınıflandırılarak incelenmiştir. Tek veya iki renkli - örgü modeli ile iki renkli-motiflerle ve çok renkli motiflerle desenlendirilmiş olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Yörede erkeklerin ve kadınların giydikleri çoraplar farklılık göstermektedir. Erkekler; ilk iki grupta kadınlar ise üçüncü grupta çoraplarını giymişlerdir. Ayrıca yörede giyim elemanının kullanılma biçimine göre çoraplar uzun ve kısa konçlu olarak örülmektedir. Kısa olanlara yörede "boğazlı patik" denilmektedir.

Kaynak: Pakize Köksal, Boztepe, Kırşehir (Hande Kılıçarslan Arşivinden 2016)

3. KIRŞEHİR EL ÖRGÜSÜ ÇORAPLARININ GÜNÜMÜZDEKİ ÖRNEKLERİ

El örgüsü çorapların günümüzdeki örnekleri malzeme, teknik, form, biçim, desen ve süsleme özelliklerine göre incelenmiştir.

Bulunan ilk örnek, Şekil 2a, b, ve c'de görülen yörede sulu çorap olarak adlandırılan uzun çorap örneğidir.

Şekil 2: a. Sulu çorap, b. Boğaz, burun ve topuğundan ayrıntı ve c. Vektörel çizimi

Kaynak: Güler Temur, Nasuhdede mah., Kırşehir (Hande Kılıçarslan Arşivinden 2016)

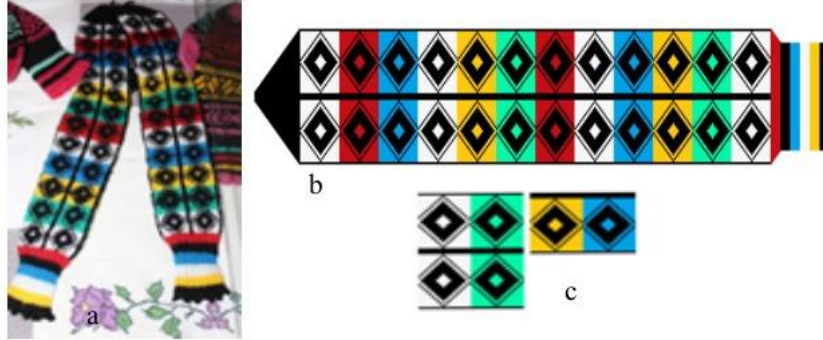
Şekil 3: a. Suyolu motifi (çiçekli), b. Suyolu motifi farklı varyantı

Şekil 2 a, b, ve c’de görülen çorap Kırşehir Merkez’de Nasuhdede mahallesinde oturan Güler Temur’a aittir. Çorap, siyah ve beyaz olmak üzere iki renk, yün iplikle, ters, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek sivri burunlu, uzun konçlu, kısa lastikli bir forma sahiptir ve iki renkli - motiflerle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın, koncu, tabanı ve başlığı desenlidir. Çorabın burun kısmı siyah düz renk olup, taban kısmında su yolu motifi (çiçekli) (Şekil 3a) motifi yer almaktadır. Topuk kısmı düz beyaz renk iplikle ters örgüyle örülmüştür. Çorabın bilekten sonraki konç kısmında, çengel motiflerinin artarda sıralanmasıyla çengelli su yolu motifi (Şekil 3b) ve karanfil motiflerinin sıralanmasıyla çiçekli su yolu motifi (Şekil 3a) kullanılmıştır. Bir siyah bir beyaz kalın çizgilerle süslenerek örülmüş başlık kısmı da lastik örgü tekniğiyle örülmüştür.

Bulunan ikinci örnek Şekil 4 a ve b’de görülen uzun çorap örneğidir.

Şekil 4: a. Uzun çorap, b. Vektörel çizimi ve c. Göz motifi

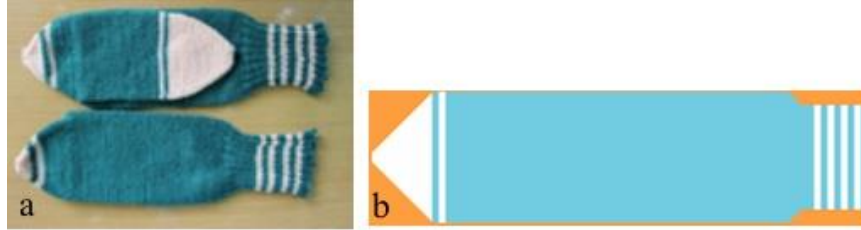
Kaynak: Zeki TEKİN, Boztepe Halk Eğitim Merkezi Arşivinden, Kırşehir (Hande Kılıçarslan 2016)

Şekil 4 a ve b’de görülen çorap Boztepe ilçesi Halk Eğitim Merkezi sergileme alanında teşhir edilen, kursiyerler tarafından örülmüş bir örnektir. Çorap, siyah, beyaz, kırmızı, mavi, sarı ve yeşil olmak üzere 5 renk, yün iplikle, ters, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek sivri burunlu, uzun konçlu, uzun lastikli bir forma sahiptir ve çok renkli - motiflerle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın, koncu, tabanı ve başlığı desenlidir. Çorabın burun kısmı siyah düz renk olup ters örgüyle örülmüştür. Topuk kısmı düz siyah renk iplikle ters örgüyle

örülmüştür. Taban kısmından itibaren başlayan motifler başlık kısmına kadar devam etmektedir. Bu motifler farklı renklerde şeritler üzerine yerleştirilmiş ve düz örgü tekniği ile örülmüş eşkenar dörtgen şeklinde “göz” motifleridir (Şekil 4c). Çorabın başlığı ise taban ve konç kısımlarında kullanılan renklerin ince çizgiler halinde dizilimiyle süslenmiş ve lastik örgü tekniğiyle örülmüştür.

Bulunan üçüncü örnek, Şekil 5a ve b’de görülen kısa çorap örneğidir.

Şekil 5: a. Kısa çorap, boğaz, burun ve topuğundan ayrıntı ve b. Vektörel çizimi

Kaynak: Güler Temur, Nasuhdede mah., Kırşehir (Hande Kılıçarslan Arşivinden 2016)

Şekil 5 a ve b’de görülen çorap Kırşehir Merkez’de Nasuhdede mahallesinde oturan Güler Temur’a aittir. Çorap, yeşil ve beyaz olmak üzere iki renk, yün iplikle, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek sivri burunlu, kısa konçlu, kısa lastikli bir forma sahiptir ve iki renkli - örgü modeliyle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın burun ve topuk kısmı beyaz düz renk olup, taban ve koncu yeşil renkle düz örgü tekniği ile örülmüştür. Çorabın başlık kısmı da bir yeşil bir beyaz kalın çizgilerle süslenerek, lastik örgü tekniğiyle örülmüştür (Şekil 5 a, b).

Bulunan dördüncü örnek, Şekil 6a, b, ve c’de görülen yörede bademli çorap olarak adlandırılan kısa çorap örneğidir.

Şekil 6 a, b, ve c’de görülen kısa çorap Kırşehir Merkez’de Nasuhdede mahallesinde oturan Güler Temur’a aittir. Çorap, pembe olmak üzere tek renk, yün iplikle, badem adlı örgü, ters, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek sivri burunlu, kısa konçlu, kısa lastikli bir forma sahiptir ve tek renkli - örgü modeliyle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın, koncu, tabanı ve başlığı desenlidir. Konç ve taban kısmı yörede badem olarak adlandırılan örgü modeliyle oluşturulmuş motif yer almaktadır (Şekil 6c). Topuk kısmı ters örgü, başlık kısmı ise

lastik örgü tekniğiyle örülmüştür. Yörede bu tip kısa çoraplar, yarım patik olarak adlandırılmakta ve genç kızların günlük giyim elemanlarında kullanmaları için yapılmaktadır.

Şekil 6: a. Bademli çorap, b. Boğaz, burun ve topuğundan ayrıntı ve c. Vektörel çizimi

Kaynak: Güler Temur, Nasuhdede mah., Kırşehir (Hande Kılıçarslan Arşivinden 2016)

Bulunan beşinci örnek, Şekil 7a, b, ve c’de görülen yörede burgulu çorap olarak adlandırılan kısa çorap örneğidir.

Şekil 7: a. Burgulu çorap, b. Boğaz ve topuktan ayrıntı, c. Burgu adlı örgü modeli

Kaynak: Güler Temur, Nasuhdede mah., Kırşehir (Hande Kılıçarslan Arşivinden 2016)

Şekil 7 a, b, ve c’de görülen çorap Kırşehir Merkez’de Nasuhdede mahallesinde oturan Güler Temur’a aittir. Çorap, mavi olmak üzere tek renk, yün iplikle, burgu adlı örgü, ters, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek yuvarlak burunlu, kısa konçlu, kısa lastikli bir forma sahiptir ve tek renkli - örgü modeliyle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın, koncu, tabanı ve başlığı desenlidir. Çorabın konç ve taban kısmı burgu adlı örgü modeli ve düz örgü tekniğiyle (Şekil 7c), burun ve topuk kısmı ters örgü tekniğiyle, başlık kısmı ise lastik örgü

teknikleriyle örülmüştür. Yörede bu tip kısa çorapları, genç erkekler günlük giyim elemanı olarak kullanmaktadırlar.

Bulunan altıncı örnek, Şekil 8a, b, ve c'de görülen yörede boğazlı patik olarak adlandırılan kısa çorap örneğidir.

Şekil 8: a. Boğazlı patik, b. Boğaz ve topuktan ayrıntı, c. Örgü modeli

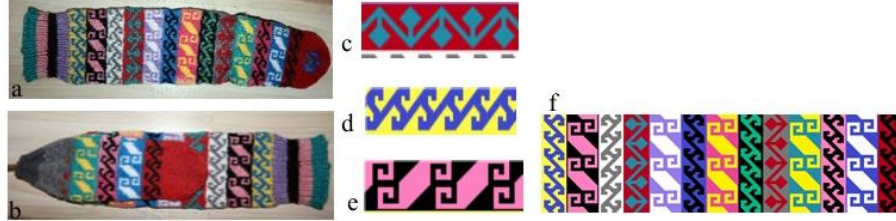

Kaynak: Güler Temur, Nasuhdede mah., Kırşehir (Hande Kılıçarslan Arşivinden 2016)

Şekil 8 a, b, ve c'de görülen çorap Kırşehir Merkez'de Nasuhdede mahallesinde oturan Güler Temur'a aittir. Çorap, beyaz ve kahve renk olmak üzere iki renk, yün iplikle, burgu adlı örgü modeli, ters, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek yuvarlak burunlu, kısa konçlu, kısa lastikli bir forma sahiptir ve iki renkli - örgü modeliyle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın, koncu, tabanı ve başlığı desenlidir. Çorabın konç ve taban kısmı kahve düz renk olup, burgu adlı örgü modeli ve düz örgü tekniği ile örülmüştür (Şekil 8c). Burun ve topuk kısmı beyaz düz renk olup, ters örgü tekniği ile örülmüştür. Başlık kısmı ise beyaz düz renk ve lastik örgü tekniği ile örgü tamamlanmıştır. Yörede bu tip kısa çorapları, orta yaş grubu erkekler günlük giyim elemanı olarak kullanmaktadırlar.

Bulunan yedinci örnek, Şekil 9a, b, ve f'de görülen yörede nişan çorabı olarak adlandırılan uzun çorap örneğidir.

Şekil 9: a. Motifli uzun çorap, b. Boğaz, burun ve topuğundan ayrıntı ve c. Suyolu motifi, d: Kırkbudak motifi, e: Akıtma motifi, f. Vektörel çizimi

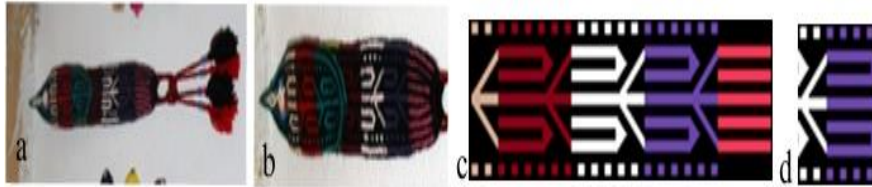

Kaynak: Esme Özdemir, Kırşehir (Hande Kılıçarslan 2018)

Şekil 9 a, b, ve f’de görülen çorap Kırşehir Merkez’de oturan Esme Özdemir’e aittir. Çorap, gri, kırmızı, yeşil, mavi, beyaz, sarı, pembe ve siyah olmak üzere çok renkli, yün iplikle, ters, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek yuvarlak burunlu, uzun konçlu, kısa lastikli bir forma sahiptir ve çok renkli - motiflerle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın, koncu, tabanı ve başlığı desenlidir. Çorabın burun kısmı kırmızı düz renk olup, taban kısmından başlık kısmına kadar kalın ve renkli çubuklar şeklinde örülmüştür ve her bir çubukların üstünde farklı motifler yer almaktadır. Çorabın taban kısmından itibaren başlık kısmına kadar kırkbudak motifi (Şekil 9d) ve akıtma motifleri (Şekil 9e) bulunmaktadır. Topuk kısmı gri ve yeşil renklerin kalın şerit şeklinde örülmesiyle oluşturulmuştur. Çorabın bilekten sonraki konç kısmında suyolu motifi (Şekil 9c) kullanılmıştır. Farklı renklerin ince şeritler halinde lastik örgü tekniği ile örülmesiyle başlık kısmı oluşturulmuştur.

Bulunan sekinci örnek, Şekil 10a, b, ve c’de görülen yörede püsküllü çorap olarak adlandırılan uzun çorap örneğidir.

Şekil 10: a. Püsküllü çorap, b. Boğaz, burun ve topuğundan ayrıntı, c. Vektörel çizimi, d. Başak motifi

Kaynak: Fatma Akıntı, Aydoğmuş, Mucur, Kırşehir (Hande Kılıçarslan 2017)

Şekil 10 a, b, ve c’de görülen çorap Mucur ilçesi Aydoğmuş köyünde oturan Fatma Akıntı’ya aittir. Çorap siyah, mor, pembe, kırmızı, turuncu ve beyaz olmak üzere çok renkli, yün iplikle, ters, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek yuvarlak burunlu, uzun konçlu, kısa lastikli bir forma sahiptir ve çok renkli - motiflerle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın, burnu, koncu, tabanı ve başlığı desenlidir. Çorabın burun kısmından başlık kısmına kadar kalın ve renkli çubuklar şeklinde ve siyah renk üzerine başak motifinin (Şekil 10d) farklı renklerde sıralanmasıyla düz örgü tekniği ile örülmüştür. Başlık kısmı ise lastik örgü tekniği ile boyuna çubuklarla tamamlanmıştır. Yörede bu çorap giyim elemanı olarak değil, üzeri süslenerek bir tür nazarlık veya duvar süsü olarak kullanılmaktadır.

Bulunan dokuzuncu örnek, Şekil 11a ve b’de görülen yörede püsküllü çorap olarak adlandırılan uzun çorap örneğidir.

Şekil 11: a. Püsküllü çorap, b. Boğaz, burun ve topuğundan ayrıntı, c. Suyolu (çengel) motifi

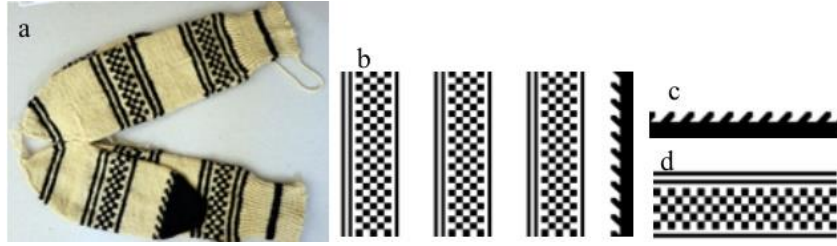
Kaynak: Fatma Akıntı, Aydoğmuş, Mucur, Kırşehir (Hande Kılıçarslan 2017)

Şekil 11 a, b ve c’de görülen uzun çorap Mucur ilçesi Aydoğmuş köyünde oturan Fatma Akıntı’ya aittir. Çorap, siyah, yeşil, kırmızı, pembe, sarı, turkuaz ve beyaz olmak üzere çok renk ile, yün iplikle, ters, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek sivri burunlu, uzun konçlu, kısa lastikli bir forma sahiptir ve çok renkli - motiflerle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın, burnu, koncu, tabanı ve başlığı desenlidir. Çorabın burun kısmı pembe ince şeritler şeklinde örülmüş siyah düz renk ile tamamlanmış ve ön tarafa göz motifi kullanılmıştır (Şekil 11 b). Taban kısmı kalın şeritler şeklinde yeşil ve pembe renklerle su yolu (çengel) motifi’nin uygulanmasıyla desenlendirilmiştir (Şekil 11 c). Çorabın konç kısmı yine taban kısmında olduğu gibi kırmızı renk ile su yolu (çengel)

motifi'nin devamı sağlanmıştır. Başlık kısmı ise sarı ve turkuaz renklerinin ince şeritler şeklinde lastik örgü tekniği ile tamamlanmıştır. Topuk kısmında siyah düz renk kullanılmıştır. Yörede bu çorap Şekil 10a'daki gibi duvar süsü olarak kullanılmaktadır.

Bulunan onuncu örnek, Şekil 12a ve b'de görülen uzun çorap örneğidir.

Şekil 12: a. Uzun çorap, boğaz, burun ve topuğundan ayrıntı, b. Vektörel çizimi, c. Tırnak motifi, d: Dama deseni

Kaynak: Kuzey Tanrıbuyurdu, Kaman, Kırşehir (Hande Kılıçarslan Arşivinden 2017)

Şekil 12 a ve b'de görülen uzun çorap Kaman ilçesinde oturan Kuzey Tanrıbuyurdu'ya aittir. Çorap, siyah ve bej (ipliğin kendi rengi) olmak üzere iki renk, yün iplikle, ters, düz ve lastik örgü teknikleriyle örülmüştür. Çorapta burun, topuk, taban, konç ve başlık kısımları bulunmaktadır. Bu örnek sivri burunlu, uzun konçlu, kısa lastikli bir forma sahiptir ve iki renkli - motiflerle desenlendirilmiş çoraplar grubuna girmektedir. Çorabın, koncu, tabanı ve başlığı desenlidir. Çorabın burun kısmı siyah düz renk olup, tırnak motifi ile taban kısmına geçiş sağlanmıştır (Şekil 12 c). Topuk kısmı siyah düz renk ipliklerin ince şerit şeklinde iki sıra desenlendirilmesi ve bej düz renk ile ters örgüyle tamamlanmıştır. Çorabın bilekten sonraki konç kısmında, kalın şeritler üzerine dama deseni (Şekil 12 d) kullanılmıştır. Bej düz renk ve siyah kalın çizgilerle süslenerek uygulanmış başlık kısmı da lastik örgü tekniğiyle örülmüştür. Çeyiz çorabı olarak örülen bu uzun çorap hiç kullanılmamış sandıktan çıkarılan bir örnektir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Köy el sanatları ürünlerinden biri olan el örgüsü çoraplar; giyinme ihtiyacını karşılamak, çevresel etkenlerden korunmak olarak örülmeye başlanmıştır. Daha sonraları kültürel öge olarak süslenme ihtiyacı ve medeni hallerin tanımlamaları gibi kavramlarda çoraplarda belirgin hale gelmiştir.

Yörede beş şiş yardımı ile örülen iki çeşit motifli çorap örnekleri görülmektedir. Birincisi örgü tekniği ile elde edilen desen, ikisi ise motiflerle örülen çorap örnekleri yer almaktadır. Kısa ve uzun boyutlu olmak üzere iki çeşit çorap bulunmaktadır. Sulu çorap, yarım patik, bademli ve püsküllü yöresel çorap çeşitleridir. Burgu, bademli, kırkbudak ve akıtma yörede isimlendirilen motiflerdendir.

Yöredeki el örgüsü çorapların tek veya iki renkli - örgü modeli ile desenlendirilmiş, iki renkli - motiflerle desenlendirilmiş ve çok renkli motiflerle desenlendirilmiş olarak üç gruba ayrılabilceği belirlenmiştir. Erkeklerin giydikleri çoraplar ilk iki gruba, kadınların giydikleri ise üçüncü gruba girmektedir. Ayrıca giyimdeki kullanılma biçimine göre bazı çoraplar uzun konçlu, bazıları kısa konçlu olarak örülmektedir.

Çeyiz kültürüyle her genç kıza verilen çoraplar kültürel olgunun devamlılığını sağlamıştır. Fakat değişen yaşam biçimiyle, günümüzdeki çeyiz geleneğinin giderek yok olması bu el örgüsü çorap kültürünün de yok olmasına neden olmuştur. Geçmişte büyüklerin yaptığı bu çorapları, günümüz gençliğinin örgüyü bile bilmemesi nedeniyle örülemez hale gelmiştir. Makineleşme ve teknolojiye hızlı ilerleme her şeyde olduğu gibi çoraplarda da önemi yok etmiştir.

Bu kültürün devamlılığı ürün kullanımı inovasyonu yöntemleriyle çeşitlendirilerek sürdürülmelidir. Kırşehir yöresi el örgüsü çorapları somut olmayan kültürel miras kapsamında korumaya alınmalıdır. Yöresel kültürlerin devam etmesi Türk kültürümüz ve mirasımızın korunması, gelecek nesillere aktarılması açısından önemlidir. Etnorafya müzelerinde çoraplar için özel seksiyonlar oluşturulmalıdır. Müzelerin koleksiyonunu geliştirmek ve zenginleştirmek için başta eski eserlerin ilk sahibi olan halkı bilinçlendirmek, sonra okullarda eğitimle çocuklarda farkındalık yaratmak gerekmektedir. Geçmişine sahip çıkan, eskinin değerini bilip koruyan, onaran ve muhafaza eden kuşaklar yetiştirmek ancak eğitimle yapılabilecek bir aksiyondur. Kamu kurumlarının yörelerde açabileceği halkbilim

müzeleri bu kültürün ve diğer yöreyi tanıtıcı kültürlerin devamlılığı açısından oldukça önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Anonim, (2006). *T.C. Kırşehir Valiliği İl Kültür Envanteri*, Kırşehir.
- Akpınarlı, F. (1997). Geleneksel El Örgüsü Çoraplardan Çağdaş Yaklaşımlar. *Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 1861, Ankara.
- Arlı, M. (1990). *Köy El Sanatları*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No:1185, Ankara.
- Artun, E. (2011). *Türk Halkbilimi*, Karahan Kitabevi, 7. Baskı, Adana.
- Barışta, Ö. (Akt;) (1998). *Türk El Sanatları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2168, ikinci baskı, Ankara.
- Çorap;http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ad0abe3119169.12903921. Erişim Tarihi: 13.04.2018
- Doğruyol, H. (1995). *Ayaş’ta Çorapçılık ve Testicilik*, Özkan Matbaacılık San. Ankara.
- Güler, M. ve ark. (2010). *Hemşin Çamlıhemşin El Örgüsü Çoraplar*, Hazar Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara.
- Koçu, R. E. (1967). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları 1969 No:1, Birinci Basım, Ankara.
- Oğuz, B. (2004). *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri 4, Dokuma ve Giyim Teknikleri*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Oğuz, Ö. (Edt) (2008). *Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Mirası*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3158, 1.Baskı, Ankara.
- Örgü;http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ad0ac2f7ca1c6.88983408. Erişim Tarihi: 13.04.2018
- Özbel, K. (1976). *Türk Köylü Çorapları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Sanat Dizisi 25, Birinci Baskı, İstanbul.
- Seçilmiş, G. ve Mehmet A. (Thrs). *Anadolu Kültürünün Nazar Boncuğu Kırşehir’in Gelenek ve Görenekleri*, Kırşehir Valiliği Kültür Hizmeti Yayın No:13, Kırşehir.

KAYNAK KİŞİLER

Esme Özdemir ile sözlü görüşme, 2017, Yaş: 76, Ev Hanımı, Merkez, Kırşehir

Fatma Akıntı ile sözlü görüşme, 2017, Yaş: 77, Ev Hanımı, Mucur, Kırşehir

Güler Temur ile Sözlü Görüşme, 2016, Yaş: 82, Ev Hanımı, Merkez, Kırşehir

Kuzey Tanrıbuyurdu ile Sözlü Görüşme, 2017, Yaş: 79, Ev Hanımı, Kaman, Kırşehir

Zeki Tekin ile Sözlü Görüşme, 2016, Yaş: 57, Boztepe Halk Eğitim Merkezi Müdürü, Boztepe, Kırşehir

FOTOĞRAF KAYNAKLARI

Kılıçarslan, Hande, Fotoğraflar Arşivi, Kırşehir.